

Przemysław Olszewski

Ustanowienie rozdzielności majątkowej a odpowiedzialność majątkowa małżonków

Niniejszy artykuł przedstawia problematykę ustanowienia rozdzielności majątkowej małżonków w kontekście odpowiedzialności majątkowej. W artykule poruszona została kwestia odpowiedzialności majątkowej małżonków majątkiem wspólnym, jak również problematyka związana z ochroną praw wierzyciela w sytuacji, gdy dłużnikiem jest jeden z małżonków. Artykuł ma na celu rozważenie czy interesy majątkowe rodziny w związku z ustanowieniem rozdzielności majątkowej małżonków są wystarczająco chronione i czy ochrona praw majątkowych rodziny względem potencjalnego wierzyciela nie odbywa się kosztem tego ostatniego.

Wstęp

Majątek wspólny małżonków jest ściśle związany z instytucją małżeństwa. Powstaje na drodze zawarcia związku małżeńskiego, bądź też na drodze małżeńskiej umowy majątkowej. Ustawowa wspólność majątkowa pełni szereg doniosłych funkcji. Najważniejszą z nich jest funkcja związana z zapewnieniem interesów bytowych rodzinie poprzez wydzielenie dodatkowego trzeciego majątku, obok majątków osobistych każdego z małżonków, majątku wspólnego. Samo uregulowanie ustawowej wspólności majątkowej w k.r.o.¹ przez ustawodawcę wskazuje na zamierzony i zarazem wyjątkowy charakter tej wspólności majątkowej, jaką jest ustawowa wspólność majątkowa. Należy jednak zauważyć, iż wydzielenie z dwóch majątków osobistych każdego z małżonków, majątku trzeciego - wspólnego, wpływa na zakres odpowiedzialności majątkowej małżonków.

Ustanowienie natomiast rozdzielności majątkowej małżonków pociąga za sobą również zmianę ustroju majątkowego. Ustrój małżeńskiej wspólności majątkowej zastępowany jest ustrojem rozdzielności majątkowej. Likwidacji podlega zatem majątek wspólny małżonków pozostawiając jedynie majątki osobiste każdego z małżonków. Fakt ten wpływa bezpośrednio na zakres odpowiedzialności majątkowej. Ustanowienie rozdzielności majątkowej

¹ Ustawa z 25.2.1964 r. - Kodeks rodzinny i opiekuńczy, tekst jedn. Dz.U. z 2017 r. poz. 682 ze zm., dalej jako k.r.o.

tak przez sąd, jak również na wniosek jednego z małżonków, wierzyciela bądź dłużnika, może spełniać szereg niezmiernie ważnych funkcji w obrocie cywilnoprawnym. Poprzez ochronę majątku jednego z małżonków niebędącego dłużnikiem, ochronę interesów majątkowych wierzyciela aż do sytuacji, w której to dłużnik będący małżonkiem występuje o ustanowienie rozdzielności majątkowej, mając na celu zawężenie ewentualnej egzekucji, potencjalnie skierowanej przez wierzyciela, jedynie do majątku osobistego. Tym samym tematyka związana z ustanowieniem rozdzielności majątkowej małżonków jest niezwykle doniosła, biorąc pod uwagę choćby fakt, iż to właśnie ustawowa wspólność majątkowa jest podstawowym i dominującym ustrojem majątkowym w obecnie funkcjonujących rodzinach².

Ustanowienie rozdzielności majątkowej małżonków jest zatem zagadnieniem niezwykle ważnym w kontekście odpowiedzialności majątkowej małżonków i wymagającym dokładniejszej analizy.

1. Rozdzielności majątkowa – charakterystyka ogólna

Małżeńska wspólność majątkowa jest współwłasnością łączną. Współwłasność łączna, w przeciwieństwie do współwłasności w częściach ułamkowych, jest połączona z innym stosunkiem prawnym, który jest względem współwłasności łącznej stosunkiem podstawowym oraz osobistym. Tym podstawowym stosunkiem prawnym względem współwłasności łącznej jest stosunek prawny wynikający z zawartego między stronami aktu małżeństwa. Współwłasność łączna, pełni wówczas rolę służebną, względem podstawowego stosunku prawnego. Pełni funkcję spoiwa, wzmacnia bowiem nadrzędny podstawowy stosunek prawny. Pełni więc również funkcje ekonomiczno-społeczne. Zauważyć należy, że współwłasność łączna występuje jedynie w stosunkach majątkowych między małżonkami a także wspólnikami spółki cywilnej. Współwłasność łączna charakteryzuje się również, brakiem ułamkowego określenia udziału we współwłasności. Nie oznacza to jednak, iż w drodze ewentualnego podziału nie otrzymamy wydzielonego udziału. W pewnych okolicznościach bowiem współwłasność łączna przekształci się we współwłasność ułamkową. Jest to związane między innymi z ustaniem podstawowego stosunku prawnego, jakim jest związek małżeński³.

Współwłasność łączna obejmuje zatem przedmioty majątkowe nabyte w czasie trwania ustawowej wspólności majątkowej przez każdego z małżonków; tym samym przedmioty

² Główny Urząd Statystyczny, *Rocznik demograficzny*, Warszawa 2018, s. 187-231.

³ E. Gniewek, *Prawo rzeczowe*, wyd. 7, Warszawa 2008, s. 132 – 134.

majątkowe nieobjęte wspólnością ustawową należą do majątku osobistego każdego z małżonków⁴.

Warto zauważyć, iż udziały małżonków w majątku wspólnym (dorobkowym) są równe, jak wskazuje art. 43 § 1 k.r.o. „Ustalenie natomiast nierównych udziałów w majątku wspólnym dopuszczalne jest jedynie w razie łącznego wystąpienia przesłanek wskazanych w zdaniu pierwszym artykułu 43 § 2 k.r.o. to jest, w razie przyczynienia się małżonków do powstania majątku wspólnego w różnym stopniu oraz istnienia ważnych powodów, które uzasadniają ustalenie nierównych udziałów. Ciężar dowodu wykazania powyższych przesłanek spoczywa na uczestniku postępowania, który zgłosił wniosek o ustalenie nierównych udziałów (art. 6 k.c.)”⁵”⁶.

Oczywiście małżeńska wspólność majątkowa, może zostać zniesiona w czasie trwania małżeństwa. Dotyczy to zarówno ustawowej, jak i umownej małżeńskiej wspólności majątkowej. Przyczynami tego stanu rzeczy mogą być między innymi: umowa majątkowa zawarta między małżonkami ustanawiająca rozdzielność majątkową, ustanowienie rozdzielności majątkowej przez sąd, jak również ubezwłasnowolnienie któregoś z małżonków, czy też ogłoszenie przez współmałżonka upadłości. Małżeńska wspólność majątkowa ustaje również z chwilą rozwiązania małżeństwa – podstawowego stosunku prawnego, względem współwłasności łącznej, tj. w sytuacji śmierci jednego z małżonków, uznania współmałżonka za zmarłego, rozwodu oraz separacji⁷.

Podział majątku wspólnego nie jest regulowany przepisami k.r.o. Z art. 46 k.r.o. wynika natomiast jasno odesłanie do przepisów k.c. o dziale spadku, w sprawach dotyczących podziału majątku wspólnego małżonków oraz ustania wspólności ustawowej. Regulacje zawarte w artykułach 1035 – 1046 k.c. nie normują jednak poruszonej wyżej kwestii samodzielnie i odsyłają do unormowań dotyczących współwłasności w częściach ułamkowych. Jak natomiast wskazuje art. 567 § 3 k.p.c.⁸ w postępowaniu o podział majątku wspólnego małżonków mają zastosowanie przepisy dotyczące postępowania w sprawach o dział spadku. Odesłanie wskazuje więc art. 680 – 689 k.c. natomiast kwestie nieuregulowane

⁴ E. Gniewek, op. cit., s. 132 – 134.

⁵ Ustawa z 23.4.1964 r. - Kodeks cywilny, tekst jedn. Dz.U. z 2018 r. poz. 1025 ze zm., dalej jako k.c.

⁶ Postanowienie SN-Izba Cywilna z 24.4.2018 r., IV CSK 549/17, LEX.

⁷ E. Skowrońska-Bocian, *Rozliczenia majątkowe małżonków w stosunkach wzajemnych i wobec osób trzecich*, wyd. 6, Warszawa 2013, s. 157.

⁸ Ustawa z 17.11.1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego, tekst jedn. Dz.U. z 2018 r. poz. 1360 ze zm., dalej jako k.p.c.

w tych artykułach odsyłają wprost do przepisów dotyczących zniesienia współwłasności, w tym między innymi do art. 618 § 2 k.c.⁹.

2. Ustanowienie rozdzielnosci majątkowej przez jedno z małżonków

Ustanowienie przez sąd rozdzielnosci majątkowej jest możliwe tylko podczas trwania między małżonkami ustawowej wspólności majątkowej, umownej wspólności majątkowej bądź rozdzielnosci majątkowej z wyrównaniem dorobków. Droga ustanowienia rozdzielnosci majątkowej przez sąd na żądanie jednego z małżonków jest oczywiście możliwa w trybie powództwa sądowego tylko wówczas, gdy małżonkowie nie mogą ustanowić rozdzielnosci majątkowej w drodze umowy¹⁰.

Oczywiście, żądanie ustanowienia rozdzielnosci majątkowej przez sąd musi być uzasadnione. Do ustanowienia rozdzielnosci majątkowej, zwłaszcza z datą wsteczną, nie wystarczy sama obawa przed zaciągnięciem przez współmałżonka zobowiązania finansowego¹¹. Muszą bowiem wystąpić „ważne powody”, aby żądanie ustanowienia rozdzielnosci majątkowej przez małżonka było zasadne. Innymi słowy „przesłanką zastosowania art. 52 § 1 k.r.o. jest trwałe zerwanie wszelkich stosunków majątkowych oraz brak możliwości podejmowania wspólnych decyzji gospodarczych, jako konsekwencji uprzedniego ustania więzi rodzinnoprawnych między małżonkami i co za tym idzie powstania trwałego stanu separacji faktycznej”¹². Ważne powody ustanowienia rozdzielnosci majątkowej powodują również, iż wspólność majątkowa przestaje służyć dobru założonej przez małżonków rodziny¹³; można zatem stwierdzić, iż owy majątek wspólny małżonków przestał służyć realizacji materialnej celów rodziny¹⁴.

Przytoczenie stanu faktycznego, który doprowadził do żądania przez jednego z małżonków ustanowienia rozdzielnosci majątkowej, jest zatem konieczne. Uzasadnienie powinno bowiem przybliżyć sądowi fakt, że dalsze trwanie wspólności majątkowej jest zagrożeniem dla dobra rodziny, godzi w jej materialne fundamenty, uniemożliwia jej prawidłowe funkcjonowanie. Każda jednak teza powinna być udowodniona stosownymi dowodami, tak więc przykładowo w przypadku trwonienia przez jedno z małżonków majątku

⁹ T. Smoczyński, *System prawa prywatnego. Prawo rodzinne i opiekuńcze*, t. 11, Warszawa 2009, s. 517.

¹⁰ M. Karcz, *Niewypłacalność dłużnika jako przesłanka ogłoszenia upadłości*, Biuletyn prawny, 2014 nr 26.

¹¹ Wyrok SO Łomża z 1.2.2017 r., I Ca 423/16, LEX.

¹² Wyrok SN-Izba Cywilna z 14.1.2005 r., III CK 112/04, LEX.

¹³ Wyrok SN z 5.12.1995 r., II CRN 164/95, LEX.

¹⁴ J. Gudowski, *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Orzecznictwo*, Kraków 1998, s. 180.

rodzinnego na alkohol czy gry hazardowe, postawienie takiego zarzutu powinno być stosownie udowodnione.

Jak wskazuje art. 431 w związku z art. 452 k.p.c., sąd rozpatrujący sprawę o ustanowienie rozdzielności majątkowej, zobowiązany jest do przeprowadzenia postępowania dowodowego, zaś w przypadku uznania powództwa do ustalenia przyczyny wniesienia żądania ustanowienia rozdzielności majątkowej. Tak więc sąd, zgodnie z art. 431 k.p.c., „nie może oprzeć rozstrzygnięcia wyłącznie na uznaniu powództwa lub przyznaniu okoliczności faktycznych”¹⁵. Dodać należy również, iż orzeczenie wyroku zaocznego jest niedopuszczalne, zaś przesłuchanie strony nie może przybrać formy „wysłuchania w trybie informacyjnym”¹⁶. Stan ten potwierdza również praktyka orzecznicza¹⁷.

Przeprowadzenie postępowania dowodowego w sprawach o ustanowienie rozdzielności majątkowej jest również uzasadnione obawą pokrzywdzenia wierzycieli poprzez zмовę małżonków¹⁸. W razie zagrożenia pokrzywdzeniem wierzycieli jednego z małżonków poprzez ustanowienie rozdzielności majątkowej, sąd nie może jedynie przesłuchać stron postępowania, lecz powinien przeprowadzić pełne postępowanie dowodowe w celu ustalenia „ważnych powodów” ustanowienia rozdzielności majątkowej¹⁹.

Legitymację procesową do wystąpienia z żądaniem ustanowienia rozdzielności majątkowej przez sąd posiada każdy z małżonków. Tak więc, również małżonek, którego zachowanie przyczyniło się do powstania podstawy do zniesienia wspólności majątkowej jest uprawniony do złożenia odpowiedniego pozwu w sądzie²⁰. Oczywiście w sytuacji wniesienia pozwu o ustanowienie rozdzielności majątkowej przez jednego z małżonków, drugi małżonek jest legitymowany biernie²¹.

Dodać należy, że rozdzielność majątkowa małżonków nie może być ustanowiona z urzędu, lecz na podstawie żądania każdego z małżonków²².

Sytuacje, w których to wierzyciel prowadzi egzekucję z majątku wspólnego małżonków, a nawet sama ewentualność skierowania egzekucji do majątku wspólnego małżonków, prowadzić mogą do ustanowienia przez sąd na żądanie jednego z małżonków rozdzielności majątkowej. W sytuacji powyższej sąd może nawet ustanowić rozdzielność

¹⁵ Wyrok SN z 22.11.1994 r., II CRN 131/94, OSNC 1995, nr 4 poz. 69.

¹⁶ G. Jędrejek, *Komentarz KRO-małżeństwo*, Warszawa 2013, s. 355- 360.

¹⁷ Wyrok SN z 24.4.1996 r. I CRN 62/96, LEX.

¹⁸ G. Jędrejek, *Komentarz KRO...*, s. 355- 360.

¹⁹ Wyrok SN z 9.11.1993 r., II CRN 125/93, LEX nr 1169326.

²⁰ T. Żyznowski, *Postępowanie w sprawach o zniesienie małżeńskiej wspólnoty majątkowej*, ZPA MS 1970, nr 18, s. 115.

²¹ H. Ciepla, *Komentarz do spraw rodzinnych*, J. Ignaczewski (red.), Warszawa 2014, s. 590.

²² M. Sychowicz, *Przymusowy małżeński ustrój majątkowy*, PS 2006, nr 1, s. 24.

majątkową z datą wcześniejszą niż dzień wytoczenia powództwa (art. 52 § 2 k.r.o.)²³. „Gdy dobro rodziny lub drugiego małżonka za tym przemawia, prowadzenie lub możliwość prowadzenia egzekucji z majątku wspólnego może stanowić ważny powód zniesienia wspólności majątkowej, a stosownie do okoliczności może także uzasadniać orzeczenie wcześniejszej daty jej ustania”²⁴.

Dodać oczywiście należy, że sytuacja, w której to jedno z małżonków składa wniosek o rozdzielną majątkową, podczas gdy wierzyciel prowadzi egzekucję z majątku wspólnego małżonków bądź dopiero się do niej przygotowuje, jest uzasadniona ochroną małżonka, który nie jest dłużnikiem, jak również ochroną ważnych życiowo interesów bytowych rodziny²⁵.

Sytuacja natomiast, w której sąd nie ustanowi rozdzielną majątkową ze względu na możliwość pokrzywdzenia wierzyciela, jest przykładem złej interpretacji przepisów, które powinny mieć na uwadze głównie ochronę majątkowych interesów rodziny²⁶.

W literaturze prawniczej problematyka ochrony interesów wierzyciela, względem ochrony interesów majątkowych rodziny, w tym na skutek ustanowienia rozdzielną majątkową dłużnika będącego małżonkiem, jest szeroko komentowana²⁷. Obawa pokrzywdzenia wierzyciela poprzez ustanowienie przez sąd rozdzielną majątkową na żądanie jednego z małżonków znajduje swój wyraz także w judykaturze. Rozstrzygnięcie spraw dotyczących ustanowienia rozdzielną majątkową małżonków nie może, jak już zostało nadmienione, opierać jedynie na uznaniu powództwa bądź przyznaniu okoliczności faktycznych²⁸. Również wydanie wyroku zaocznego czy przesłuchanie strony w tzw. „trybie informacyjnym” jest niedopuszczalne²⁹. Do obowiązku sądu należy bowiem zbadanie czy ustanowienie rozdzielną majątkową na żądanie jednego z małżonków prowadzi do pokrzywdzenia osób trzecich tj. wierzycieli jednego z małżonków³⁰.

W przypadku ustanowienia przez sąd rozdzielną majątkową małżonków, wierzyciel nie może skorzystać z *actio pauliana*, choć obawa, że jedno z małżonków będzie żądać rozdzielną majątkową w celu pokrzywdzenia wierzyciela, jest jak najbardziej realna i stwarza dla ewentualnego wierzyciela poważne zagrożenie w dochodzeniu wierzytelności.

²³ H. Ciepla, op. cit., s. 591.

²⁴ Uchwała pełnego składu Izby Cywilnej SN z 27.3.1972 r., III CZP 69/70, OSNCP 1973, nr 2, poz. 20.

²⁵ H. Ciepla, op. cit., s. 591 i n.

²⁶ Ibidem s. 591 i n.

²⁷ H. Mądrzak, *Ewolucja zasad odpowiedzialności majątkiem wspólnym za zobowiązania jednego z małżonków a ochrona interesu osób trzecich*, Rejent 1998, nr 5, s. 130.

²⁸ Wyrok SN z 24.4.1996 r., I CRN 62/96.

²⁹ G. Jędrejek, *Komentarz KRO...*, s. 355- 360.

³⁰ L. Stecki, *Glosa do wyroku SN z 24.5.1994 r.*, I CRN 50/94, LEX; wyrok SN z 11.1.1995 r., II CRN 148/94, OSNC 1995, nr 4, poz. 70.

Ochrona prawa wierzyciela do dochodzenia wierzytelności w sytuacji żądania przez małżonka rozdzielenia majątkowej napotyka szczególnie newralgiczny punkt w przypadku zniesienia współwłasności z datą wsteczną. Jest to bowiem sytuacja, w której możliwość pokrzywdzenia wierzyciela jest szczególnie duża. Oczywiście ustalenie przez sąd faktu, iż żądanie ustanowienia rozdzielenia majątkowej przez jedno z małżonków jest podyktowane chęcią uniknięcia odpowiedzialności majątkowej z majątku wspólnego małżonków, powinno skutkować oddaleniem powództwa. Fakt odpowiedzialności majątkowej małżonków z majątku wspólnego powinien być bowiem rozpatrywany w szczególności w kontekście art. 41 k.r.o., stąd, zniesienie małżeńskiej wspólności majątkowej z datą wsteczną, powinno następować w sytuacjach rzadkich i wyjątkowych³¹.

Ustanowienie rozdzielenia majątkowej z datą wsteczną w szczególności powinno być poprzedzone dokładnym postępowaniem dowodowym, stwierdzającym ważne w sprawie stany faktyczne i prawne³². Warto również zauważyć, że ustanowienie rozdzielenia majątkowej małżonków z datą wsteczną możliwe jest w przypadku separacji małżonków, uniemożliwiającej prawidłowy zarząd majątkiem wspólnym³³.

Kwestia odpowiedzialności majątkowej małżonków w kontekście ustanowienia rozdzielenia majątkowej dotyczy również spraw związanych z prowadzeniem przez małżonka bądź małżonków działalności gospodarczej. Zagadnienie pokrzywdzenia wierzyciela w związku z ustanowieniem rozdzielenia majątkowej przez sąd na żądanie przedsiębiorcy będącego małżonkiem jest szczególnie problematyczne. W orzecznictwie dominuje pogląd, że rodzina korzystająca ze środków pieniężnych, uzyskiwanych w ramach prowadzonej działalności gospodarczej, powinna również ponosić skutki związane z niepowodzeniem prowadzenia działalności gospodarczej, odpowiadać za materialne niepowodzenie prowadzenia działalności gospodarczej przez jedno ze współmałżonków. Ustanowienie rozdzielenia majątkowej przez sąd na żądanie jednego z małżonków, nie może bowiem prowadzić do sytuacji pokrzywdzenia wierzyciela, związanego z długami zaciągniętymi przez małżonka w ramach prowadzonej działalności gospodarczej³⁴.

Zniesienie wspólności majątkowej małżonków z samego tylko powodu prowadzenia działalności gospodarczej przez jedno z małżonków z przyczyny ewentualnego przyszłego powstania długu związanego z prowadzoną działalnością, uderza

³¹ G. Jędrejek, *Komentarz KRO...*, s. 355- 360.

³² Wyrok SN z 26.3.1996 r., I CRN 19/96.

³³ Wyrok SN z 11.12.2008 r., II CSK 371/08, LEX nr 490945.

³⁴ A. Dyoniak, *Glosa do wyroku SN z 24.5.1994 r.*, I CRN 61/94, OSP 1995 nr 4, poz. 201.

w prawny i faktyczny sens małżeńskiej wspólności majątkowej zwanej wspólnością ustawową³⁵.

W sprawach, w których żądanie zniesienia wspólności ustawowej ma za podstawę zaciąganie długów w związku z prowadzoną przez jednego małżonka działalnością gospodarczą, konieczne jest wyjaśnienie rodzaju tej działalności, dochodów z niej uzyskiwanych w okresie przed powstaniem zadłużenia, okoliczności w jakich zadłużenie powstało, czy małżonek aprobował plany drugiego małżonka prowadzącego działalność gospodarczą, czy wiedział o zaciągniętych zobowiązaniach i czy korzystał z dochodów uzyskiwanych z tej działalności³⁶.

3. Ustanowienie rozdzielności majątkowej przez wierzyciela jednego z małżonków

Ustawa z 7.9.2007 r. o pomocy osobom uprawnionym do alimentów³⁷ wprowadziła istotne zmiany do k.r.o., w szczególności w zakresie zniesienia wspólności majątkowej małżonków. Nowelizacja wprowadziła bowiem do art. 52 k.r.o. nowy paragraf 1a. Przepis ten dał możliwość ustanowienia rozdzielności majątkowej małżonków na żądanie wierzyciela.

Zmiana poczyniona przez ustawodawcę, jak wynika z uzasadnienia rządowego projektu nowelizacji, miała na celu poprawę sytuacji wierzyciela, który niejako był w gorszej sytuacji niż dłużnik będący jednym z małżonków. Wprowadzenie do polskiego systemu prawnego możliwości ustanowienia rozdzielności majątkowej małżonków na żądanie wierzyciela jednego z małżonków wypełniało więc lukę, której nie wypełniała reforma małżeńskiego prawa majątkowego z 17.6.2004 r.³⁸. Przed nowelizacją z 7.9.2007 r. ustanowienie rozdzielności majątkowej na żądanie było uprawnieniem każdego z małżonków, zaś ani wierzycielom żadnego z małżonków, ani innym osobom, nie przysługiwało samodzielne uprawnienie do wysunięcia żądania o ustanowienie rozdzielności majątkowej³⁹.

Nowelizacja weszła w życie z dniem 20.1.2008 r., dając legitymację procesową do ustanowienia rozdzielności majątkowej wierzycielowi jednego z małżonków. Tak więc w myśl wprowadzonej do art. 52 k.r.o. zmiany, jedynie wierzyciel może żądać zniesienia współwłasności w trybie art. 52 § 1a k.r.o.⁴⁰.

³⁵ Wyrok SN z 15.11.1995 r., I CRN 170/95, OSNC 1996, nr 3, poz. 45.

³⁶ Wyrok SN-Izba Cywilna z 17.11.1997 r., I CKU 149/97.

³⁷ Ustawa z 7.9.2007 r. o pomocy osobom uprawnionym do alimentów, Dz. U. z 2007 r. nr 192, poz. 1378 ze zm.

³⁸ H. Ciepla, op. cit., s. 594 i n.

³⁹ J. S. Piątowski, *System prawa rodzinnego i opiekuńczego*, Wrocław 1985, s. 515.

⁴⁰ H. Ciepla, op. cit., s. 594 i n.

Dodać należy, że z żądaniem podziału majątku wspólnego małżonków wystąpić mogą, oprócz wierzyciela i małżonków, również spadkobiercy małżonków, nabywcy spadku bądź udziału w nim, jak również, na podstawie art. 7 k.p.c. prokurator, a także Rzecznik Praw Obywatelskich. Ze względu na fakt, że podział majątku wspólnego nie jest sprawą typowo rodzinną, lecz wykracza poza te ramy i dotyczy często również interesów osób trzecich⁴¹, uzasadnionym jest, że prokurator, jak również Rzecznik Praw Obywatelskich, w celu ochrony praw obywateli i szeroko pojętego interesu społecznego mogą włączyć się do procesu w każdym jego stadium⁴².

Artykuł 52 § 1a k.r.o. wymienia dwie przesłanki, w przypadku których wierzyciel może skutecznie skierować do sądu żądanie ustanowienia rozdzielności majątkowej małżonków, z których jedno pozostaje dłużnikiem wierzyciela. Przesłankami tymi są: prawomocny tytuł wykonawczy, jak również, konieczność podziału majątku wspólnego małżonków w celu przeprowadzenia skutecznej egzekucji. Dodać należy, że owa konieczność ustanowienia rozdzielności majątkowej małżonków, nie musi być udowodniona, a jedynie uprawdopodobniona. Jest to zatem wielkie udogodnienie w dokonaniu rozdzielności majątkowej małżonków przez wierzyciela jednego z nich⁴³.

„Podział majątku wspólnego jest niezbędny do zaspokojenia wierzytelności przysługującej od jednego z małżonków, gdy nie ma możliwości jej zaspokojenia z majątku osobistego dłużnika, składników majątku wspólnego wymienionych w art. 41 § 2 k.r.o. brak jest podstaw do poszukiwania zaspokojenia z majątku wspólnego małżonków, a możliwe będzie zaspokojenie wierzyciela z udziału w majątku wspólnym małżonków, który przypadnie dłużnikowi. W sytuacji, gdy zobowiązanie zostało zaciągnięte za zgodą małżonka dłużnika, nie ma podstaw do ustanowienia rozdzielności majątkowej między małżonkami, bowiem wówczas wierzyciel może zaspokoić się z majątku wspólnego”⁴⁴.

Również art. 243 k.p.c. wskazuje, iż wierzyciel nie jest zobligowany do udowodnienia, iż do zaspokojenia wierzytelności niezbędny jest podział majątku wspólnego małżonków. Wymaga jednak od wierzyciela wykazania, uprawdopodobnienia, że do uregulowania wierzytelności, stwierdzonej tytułem wykonawczym, wystawionym przeciwko jednemu z małżonków, koniecznym jest ustanowienie rozdzielności majątkowej. Należy pokreślić, że

⁴¹ Uchwała SN z 12.4.1995 r., III CZP 34/95, OSN 1995, nr 7-8, poz. 109.

⁴² A. Olejniczak, *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz*, H. Dolecki, T. Sokołowski (red.), wyd. 2, LEX/el. 2013. Warto zauważyć, że „podziału majątku nie może natomiast żądać nabywca udziału w przedmiocie majątkowym należącym do wspólności, a niebędący nabywcą udziału w masie majątkowej podlegającej podziałowi” - T. Smoczyński, *System prawa prywatnego...*, s. 517 – 518.

⁴³ A. Olejniczak, op. cit., LEX/el. 2013.

⁴⁴ Wyrok SN-Izba Cywilna z 20.9.2018 r., IV CSK 303/17.

sądy powinny skrupulatnie oceniać przesłanki ustanowienia rozdzielności majątkowej małżonków. Dysponowanie przez wierzyciela legitymacją czynną w tej sprawie jest bowiem, zdaniem przedstawicieli doktryny, ingerencją w sprawy materialne rodziny⁴⁵.

Wierzyciel nie musi wykazywać „ważnych powodów”, jak ma to miejsce w przypadku żądania ustanowienia rozdzielności majątkowej przez jedno z małżonków. Nie obowiązuje go także wymóg udowodnienia bezskuteczności egzekucji zakończonej umorzeniem postępowania przez komornika⁴⁶ (choć przyznać należy, że posiada taką możliwość, mając zamiar doprowadzenia do ustanowienia rozdzielności majątkowej majątku wspólnego małżonków, z których jedno jest dłużnikiem wierzyciela⁴⁷).

Do ustanowienia rozdzielności majątkowej małżonków z powództwa wierzyciela przeciwko jednemu z małżonków wystarczy zaledwie, że wierzyciel wykaże brak możliwości otrzymania klauzuli wykonalności przeciwko małżonkowi dłużnika. Skierowanie egzekucji przez wierzyciela do majątku osobistego dłużnika, składników majątkowych zawartych w art. 41 § 2 k.r.o. i wykazywanie niemożliwości przeprowadzenia skutecznej egzekucji, nie jest konieczne do ustanowienia rozdzielności majątkowej małżonków przez wierzyciela jednego z nich⁴⁸.

Również wykazanie znacznej dysproporcji między majątkiem wspólnym małżonków a majątkiem osobistym dłużnika będącego małżonkiem jest wystarczające do żądania przez wierzyciela rozdzielności majątkowej małżonków. Udowodnienie faktu obciążenia majątku osobistego dłużnika będącego małżonkiem hipoteką czy zastawem powinno być wystarczające do ustanowienia rozdzielności majątkowej na wniosek wierzyciela⁴⁹.

Oświadczenie wierzyciela zawarte w formie pisemnej jest wystarczające w celu uprawdopodobnienia okoliczności wskazanych w art. 52 § 1a k.r.o. Oczywiście wierzyciel powinien wskazać, że charakter wierzytelności oraz okoliczności uzasadniają podział majątku wspólnego małżonków. Powinien również nadmienić, że ten sposób prowadzenia egzekucji, tj. z części majątku wspólnego, która przypadła dłużnikowi będącemu małżonkiem, po ustaniu wspólności majątkowej, jest korzystniejszy niż kierowanie egzekucji do wybranych składników majątku wspólnego małżonków⁵⁰. Udziały z majątku wspólnego wejdą zatem do majątków osobistych małżonków, a współwłasność łączna przekształci się w ułamkową⁵¹.

⁴⁵ J. S. Piąkowski, *System prawa rodzinnego...*, s. 515.

⁴⁶ H. Ciepla, op. cit., s. 594 i n.

⁴⁷ A. Olejniczak, op. cit., LEX/el. 2013.

⁴⁸ H. Ciepla, op. cit., s. 594 i n.

⁴⁹ G. Jędrejek, *Komentarz KRO...*, s. 355- 360.

⁵⁰ G. Jędrejek, *Intercyzy. Pojęcie. Treść. Dochodzenie roszczeń*, Warszawa 2011, s. 333.

⁵¹ G. Jędrejek, *Komentarz KRO...*, s. 355- 360.

Wierzyciel, w celu dochodzenia swej wierzytelności, powinien uprzednio zająć prawo tego z małżonków, do którego udziału w majątku wspólnym będzie kierował egzekucję, do żądania podziału majątku wspólnego⁵². „Wierzyciel może bowiem zająć prawo dłużnika do żądania podziału majątku wspólnego i wystąpić na tej podstawie o podział majątku wspólnego”⁵³. Dzięki zajęciu prawa dłużnika, wierzyciel może występować z żądaniem podziału majątku wspólnego małżonków, z których jedno z nich, jest dłużnikiem wierzyciela. Dokonany podział majątku wspólnego małżonków umożliwia wierzycielowi zaspokojenie wierzytelności z majątku już osobistego dłużnika⁵⁴.

W sytuacji, gdy każde z małżonków jest dłużnikiem, wierzyciel może skierować egzekucję zarówno do majątku wspólnego małżonków, jak i majątków osobistych. W takim przypadku wierzyciel nie ma interesu prawnego do żądania ustanowienia przez sąd rozdzielności majątkowej małżonków. Oczywiście wydaje się, że niedopuszczalne jest wniesienie powództwa dotyczącego ustanowienia rozdzielności majątkowej małżonków przed powstaniem wierzytelności. Warto nadmienić, że powództwo wierzyciela o ustanowienie rozdzielności majątkowej małżonków z art. 52 § 1a k.r.o. nie ma charakteru zabezpieczającego ściągnięcie ewentualnej wierzytelności przez wierzyciela⁵⁵.

W przypadku, gdy zobowiązanie zostało zaciągnięte w myśl art.41 § 1 k.r.o. tj. za zgodą współmałżonka, żądanie ustanowienia rozdzielności majątkowej małżonków przez wierzyciela jest, bezzasadne. Podobna sytuacja zaistnieje w przypadku rozdzielności majątkowej małżonków, czyniąc pozew wierzyciela o ustanowienie rozdzielności majątkowej małżonków bezprzedmiotowym⁵⁶. Dodać należy, że małżonkowie po wypełnieniu wskazanych w art. 53 § 3 k.r.o. czynności mogą zawrzeć ze sobą umowę majątkową.

Postępowanie ustanawiające rozdzielność majątkową charakteryzuje się kompleksowością⁵⁷. Sąd bowiem, wydając wyrok orzekający ustanie wspólności majątkowej i podziale majątku wspólnego, orzeka również o roszczeniach wierzyciela, dotyczących spłaty długu jednego z małżonków z majątku wspólnego, zwrotu nakładów poczynionych przez jedno z małżonków na majątek wspólny bądź osobisty. Sąd orzeka również o udziałach w majątku wspólnym. W przypadku sporu małżonków co do wielkości udziałów

⁵² H. Ciepla, op. cit., s. 594 i n.

⁵³ Uchwała SN z 5.2.2010 r., III CZP 132/09, LEX nr 551027.

⁵⁴ H. Ciepla, op. cit., s. 594 i n.

⁵⁵ G. Jędrejek, *Komentarz KRO...*, s. 355- 360.

⁵⁶ Ibidem, s. 355- 360.

⁵⁷ K. Korzan, *Postępowanie nieprocesowe*, Warszawa 1997, s. 375; L. Stecki, *Podział majątku wspólnego*, NP 1967, Nr 10, s. 1293.

nierównych, sąd posiada możliwość wydania postanowienia wstępnego zgodnie z art. 567 § 2 k.p.c.

Sądowy podział majątku wspólnego obejmuje cały majątek. Stosowanie art. 1038 § 1 k.c. ogranicza jednak tę regułę, bowiem z ważnych powodów można dokonać podziału jedynie części majątku, przykładowo gospodarstwa rolnego⁵⁸. Należy zwrócić uwagę na podwójne odesłanie w przepisach proceduralnych⁵⁹. Podobna praktyka ma miejsce w przepisach prawa materialnego. „Stosownie bowiem do artykułu 567 § 3 k.p.c. do postępowania o podział majątku wspólnego stosuje się odpowiednio przepisy o dziale spadku, tj. art. 680 – 689 k.p.c., art. 688 zawiera odesłanie do przepisów regulujących zniesienie współwłasności ułamkowej a zwłaszcza do 618 § 2 i 3 k.p.c.”⁶⁰. Praktyka podwójnego odesłania w przepisach proceduralnych jest jednak w literaturze oceniana negatywnie, utrudniając właściwą wykładnię przepisów⁶¹.

W rezultacie uzyskania przez wierzyciela sądowego zniesienia wspólności majątkowej małżonków przypadający wierzycielowi udział z majątku wspólnego trafia do majątku osobistego dłużnika będącego małżonkiem. Tym samym możliwe staje się przeprowadzenie postępowania egzekucyjnego z majątku osobistego dłużnika, rozszerzonego o składniki majątkowe przypadłe dłużnikowi na skutek ustanowienia przez sąd rozdzielnosci majątkowej.

4. Rozdzielność majątkowa małżonków a odpowiedzialność za długi

Ustanowienie rozdzielnosci majątkowej małżonków należy rozważyć w świetle odpowiedzialności majątkowej wobec dłużnika. Jak już zostało wspomniane, zasady odpowiedzialności majątkowej określone w art. 41 k.r.o. nie znajdują zastosowania po ustanowieniu rozdzielnosci majątkowej małżonków. Ustanowienie rozdzielnosci majątkowej małżonków niweluje ewentualne przyszłe skutki wyrażenia zgody, o której mowa w art. 41 k.r.o. Jest bowiem równoznaczne z likwidacją dotychczasowego majątku wspólnego małżonków. Tak więc wierzyciel nie może również uzyskać na podstawie art. 787 k.p.c. klauzuli wykonalności co do majątku wspólnego małżonków⁶².

Pozycja wierzyciela w dochodzeniu swej wierzytelności nie ulega pogorszeniu w kontekście ustanowienia rozdzielnosci majątkowej małżonków w razie braku wyrażenia

⁵⁸ T. Smyczyński, op. cit., s. 518.

⁵⁹ E. Skowrońska-Bocian, op. cit., s. 186 – 187.

⁶⁰ T. Smyczyński, op. cit., s. 518.

⁶¹ E. Skowrońska-Bocian, op. cit., s. 186 – 187.

⁶² H. Ciepla, op. cit., s. 598 i n.

zgody na zaciągnięcie zobowiązania przez współmałżonka. Fakt ustania wspólności majątkowej małżonków w świetle art. 41 § 2 k.r.o. nie uniemożliwia skierowania egzekucji wierzytelności do wymienionych w art. 41 § 2 k.r.o. składników majątkowych. Wręcz przeciwnie, pomimo ustanowienia rozdzielności majątkowej małżonków przez sąd, wierzyciel może dochodzić zaspokojenia swej wierzytelności na podstawie art. 41 § 2 k.r.o. i kierować egzekucję do składników majątkowych wskazanych w przytaczanym artykule, ponieważ wskazane składniki majątkowe wciąż przynależą do majątku dłużnika⁶³.

Inną sytuacją godną rozważenia, w kontekście odpowiedzialności majątkowej małżonków i ustanowienia rozdzielności majątkowej, jest kwestia nadania klauzuli wykonalności tytułowi egzekucyjnemu, stwierdzającemu zobowiązanie. Powstaje bowiem pytanie, jak należy traktować w świetle polskich przepisów prawnych małżonka dłużnika, przeciwko któremu wystawiono klauzulę wykonalności?

Z dniem 22.3.2018 r. znowelizowana została ustawa o komornikach sądowych. Ustawa weszła w życie 1.1.2019 r. wprowadzając do Kodeksu postępowania cywilnego szereg zmian dotyczących między innymi postępowania egzekucyjnego, które jest ściśle związane z zagadnieniem rozpatrywanym na łamach niniejszego artykułu. Ustawa wprowadziła do zapisów kodeksowych między innymi art. 824 § 1 pkt 6 k.p.c., jednocześnie uchylając art. 825 pkt 3 k.p.c. Opisywana zmiana dotyczy możliwości umorzenia postępowania z urzędu w całości bądź w części w przypadku skierowania egzekucji przeciwko osobie, która według klauzuli wykonalności dłużnikiem nie jest i sprzeciwia się egzekucji, jak również przypadku, w którym przeprowadzana potencjalnie egzekucja, stoi w sprzeczności z treścią tytułu wykonawczego.

W poprzednio obowiązującym stanie prawnym, w sytuacjach wskazanych w treści art. 824 § 1 pkt 6, umorzenie postępowania mogło nastąpić jedynie na wniosek. Z urzędu art. 825 pkt 3 k.p.c. nie mógł być bowiem zastosowany⁶⁴.

Sąd Najwyższy nie prezentował jednolitego stanowiska w kwestii dopuszczalności prowadzenia egzekucji komorniczej bez uzyskanego tytułu wykonawczego skierowanej przeciwko małżonkowi dłużnika. Spotkać można między innymi pogląd, że jest możliwe przeprowadzenie egzekucji z ruchomości wchodzących w skład majątku wspólnego małżonków na podstawie tytułu egzekucyjnego wydanego przeciwko dłużnikowi (współmałżonkowi), ale niezaopatrzonego w klauzulę wykonalności przeciwko małżonkowi

⁶³ T. Smoczyński, op. cit., s. 510.

⁶⁴ Postanowienie SN-Izba Cywilna z 12.10.2018 r., IV CSK 91/18.

dłużnika⁶⁵. Stanowisko to było do tej pory przeważające także w doktrynie, choć, jak wyjaśniono, nie jedyne.

Z drugiej strony Sąd Najwyższy zajmował odmienne stanowisko wskazując, że podniesienie przez małżonka dłużnika zarzutu zajęcia rzeczy wspólnej, tym samym sprzeciwienie się egzekucji, skutkowało, na podstawie przysługującej małżonkowi dłużnika skargi na czynności komornika bądź wniosku o umorzenie postępowania egzekucyjnego z art. 825 pkt 3 k.p.c. umorzeniem postępowania w całości bądź w części⁶⁶.

Mając na uwadze zmianę wynikającą z wprowadzenia do obrotu prawnego art. 824 § 1 pkt 6 k.p.c., przy jednoczesnym uchyleniu art. 825 pkt 3 k.p.c. możliwe stanie się ujednolicenie stanowiska wyrażanego przez Sąd Najwyższy w prezentowanej kwestii. Zapis art. 824 § 1 pkt 6 'ucina' bowiem możliwości prowadzenia egzekucji przeciwko osobie, która według klauzuli wykonalności nie jest dłużnikiem i sprzeciwiła się prowadzonej egzekucji. Decydujący jest zatem tytuł wykonawczy, jego treść, to, przeciw komu jest wystawiony, skoro egzekucja komornicza ma być prowadzona na podstawie, ale też zgodnie z wystawionym tytułem wykonawczym. Nie może stać w sprzeczności z dokumentem, na podstawie którego egzekucja jest przeprowadzana. Wynika to zresztą z brzmienia art. 824 § 1 pkt 6 k.p.c.

Warto również rozważyć kwestię odpowiedzialności majątkowej małżonka dłużnika w kontekście wyrażenia przez niego zgody na zaciągnięcie przez drugiego współmałżonka zobowiązania. Jak stanowi art. 41 § 1 k.r.o. zaciągnięcie zobowiązania przez pierwszego z małżonków za zgodą drugiego małżonka powoduje, że wierzyciel może dochodzić swego roszczenia również z majątku wspólnego małżonków. Nie oznacza to jednak, że małżonek dłużnika staje się dłużnikiem w znaczeniu prawa materialnego. Nie staje się nim również z chwilą nadania przeciwko niemu klauzuli wykonalności na podstawie art. 787 k.p.c. Małżonek dłużnika jest natomiast określany w piśmiennictwie jako tzw. dłużnik egzekwowany, któremu przysługuje obrona przed postępowaniem egzekucyjnym przewidziana w k.p.c., w tym między innymi również na podstawie art. 840 k.p.c.⁶⁷.

⁶⁵ Uchwała SN-Izba Cywilna z 31.1.1996 r., III CZP 198/95; uchwała Składu Siedmiu Sędziów SN-Izba Cywilna i Administracyjna z 30.6.1987 r., III CZP 41/86; wyrok SN-Izba Cywilna z 4.11.1998 r., II CKN 7/98.

⁶⁶ Wyrok SN-Izba Cywilna z 4.9.1978 r., IV CR 258/78.

⁶⁷ Wyrok SA w Gdańsku z 20.2.2015 r., V ACa 831/14.

Zauważyć należy, iż zarzut małżonka dłużnika, że ponosi on odpowiedzialność majątkową tylko z majątku objętego wspólnością majątkową, ma charakter materialnoprawny i mieści się w hipotezie artykułu 840 § 1 pkt 1 k.p.c.⁶⁸

Oczywiście małżonek dłużnika, przeciwko któremu wystawiony został tytuł wykonawczy, posiada uprawnienia do wniesienia powództwa opozycyjnego wynikającego z art. 840 k.p.c.⁶⁹. Jednocześnie, małżonkowi dłużnika, przeciwko któremu wystawiono klauzulę wykonalności, nie przysługuje powództwo wynikające z art. 841 k.p.c.⁷⁰. Prezentowany pogląd związany jest z postrzeganiem w art. 841 § 1 k.p.c. osoby trzeciej jako podmiotu nie będącego stroną postępowania egzekucyjnego. W opisanej sytuacji strona postępowania egzekucyjnego jest małżonek dłużnika. Dowodzi tego wystawiony tytuł wykonawczy⁷¹.

W sytuacji ustanowienia przez sąd ustroju przymusowego, podstawą prawną wniesienia powództwa przeciwegzekucyjnego może być właśnie art. 840 § 1 pkt 1 k.p.c. Z punktu widzenia obrony małżonka dłużnika, w razie orzeczenia przez sąd rozdzielnosci majątkowej powołanie się na treść wskazanego artykułu wydaje się logiczne oraz dostosowane do realiów prawnych⁷².

Innym problemem, związanym z ustanowieniem rozdzielnosci majątkowej małżonków, jest kwestia dochodzenia przez wierzyciela swej wierzytelności w kontekście podziału majątku wspólnego, jego elementów, stanowiących już przedmiot egzekucji (gdy egzekucja z przedmiotów majątkowych wchodzących w skład majątku wspólnego małżonków była prowadzona przed ustaniem wspólności majątkowej). Elementy majątkowe, z których składał się majątek wspólny małżonków, ulegają podziałowi i wchodzi do majątków osobistych każdego z małżonków, zgodnie z orzeczeniem sądu. Oczywistym jest więc, że tytuł wykonawczy wystawiony przeciwko małżonkowi dłużnika, uprawniający wierzyciela do dochodzenia wierzytelności ze wskazanych elementów majątku wspólnego, staje się w praktyce bezużyteczny z powodu braku, po ustaniu wspólności majątkowej małżonków, majątku wspólnego⁷³.

⁶⁸ Wyrok SA w Krakowie z 8.4.2014 r., I ACa 1212/13.

⁶⁹ Uchwała SN z 7.2.1968 r., III CZP 89/67, OSCNC 1969, nr 1 poz. 2.

⁷⁰ H. Ciepła, s. 598 i n.; wyrok SN-Izba Cywilna z 29.1.1997 r., I CKN 39/96.

⁷¹ F. Zedler, *Powództwo małżonka dłużnika o zwolnienie od egzekucji*, „Państwo i Prawo” 1968, nr 12, s. 1013 i n.; E. Wengerek, *Postępowanie zabezpieczające i egzekucyjne. Komentarz*, Warszawa 1972, s. 298.

⁷² J. Styk, *Powództwa przeciwegzekucyjne małżonka dłużnika*, Prawo w działaniu. Sprawy cywilne 2014, nr 17, s. 55 i n.

⁷³ Uchwała SN z 5.2.2010 r., III CZP 132/09. Wyżej przedstawiona sytuacja doznaje jednak pewnego wyjątku za sprawą art. 930 k.p.c. (rozporządzenie nieruchomością) - H. Ciepła, op. cit., s. 598 i n.

Sytuacja wierzyciela dochodzącego wierzytelności z majątku wspólnego małżonków, który uzyskał już tytuł wykonawczy do majątku wspólnego małżonków, jest dość niekomfortowa. Tymczasem „dogodniejsza sytuacja” małżonka dłużnika powinna być standardem, zważywszy na fakt, że małżonek dłużnika nie jest *stricto* dłużnikiem, lecz osobą ponoszącą w określonej sytuacji współodpowiedzialność majątkową za zaciągnięte przez współmałżonka zobowiązanie. Powstaje pytanie, w jaki sposób, w przytoczonej wyżej sytuacji, wierzyciel może dochodzić swej wierzytelności?

Wierzyciel ma prawo skierować egzekucję do określonego przedmiotu majątkowego, przypadłego już po podziale majątku wspólnego, tj. do majątku osobistego dłużnika. Jeżeli zaś dłużnik będący małżonkiem posiada „zaledwie” nieruchomość będącą ‘częścią składową’ majątku wspólnego małżonków, wierzyciel może próbować doprowadzić do przyznania nieruchomości dłużnikowi w rezultacie podziału majątku wspólnego małżonków. Wierzyciel może tego dokonać poprzez udział w postępowaniu dotyczącym podziału majątku wspólnego małżonków. Zaznaczyć należy jednak, że taka możliwość zachodzi jedynie wówczas, gdy postępowanie o podział majątku wspólnego małżonków toczy się w trybie postępowania nieprocesowego, na podstawie art. 566 i 567 k.p.c.⁷⁴.

Wierzyciel może także przeciwdziałać ustanowieniu rozdzielności majątkowej małżonków. Będzie to wykonalne nie tylko wtedy, gdy wierzyciel posiada już tytuł wykonawczy skierowany do majątku wspólnego małżonków, ale również przykładowo w przypadku, gdy majątek osobisty dłużnika będącego małżonkiem jest znikomy, zaś istnieje duże prawdopodobieństwo, że ustanie wspólności majątkowej małżonków nie poprawiłoby znacząco stanu majątku osobistego dłużnika, między innymi chociażby ze względu na fakt nieprzyczyniania się tego małżonka do powiększania majątku wspólnego i wniosku drugiego małżonka o ustanowienie rozdzielności majątkowej z wyrównaniem dorobków.

Wierzyciel nie jest pozbawiony możliwości przeciwdziałania takim działaniom. Może bowiem na podstawie art. 912 k.p.c. zająć prawo dłużnika do ustanowienia rozdzielności majątkowej (art. 912 k.p.c. doprecyzowuje zasady zajęcia przez wierzyciela prawa dłużnika do podziału majątku wspólnego małżonków).

Możliwość wpływu na podział majątku wspólnego małżonków przez wierzyciela jest jednak ograniczona do wyżej przedstawionej sytuacji. Zaznaczyć należy, że sposób podziału majątku wspólnego małżonków dokonany już przez sąd w przypadku separacji bądź rozwodu małżonków, pozostaje bez możliwości wpływu wierzyciela na podział majątku wspólnego.

⁷⁴<http://www.iurislink.pl/pl/publikacja/trudno%C5%9Bci-wierzyciela-z-wyegzekwowaniem-nale%C5%BCno%C5%9Bci-po-ustaniu-wsp%C3%B3ln%C5%9Bci-maj%C4%85tkowej>, dostęp 20.2.2019 r.

W zaistniałej sytuacji wierzyciel ma prawo dochodzić swej wierzytelności z przedmiotów majątkowych przyznanych przez sąd dłużnikowi, tj. z przedmiotów przypadających obecnie do majątku osobistego dłużnika, w tym ze spłat, dopłat, jak również z wierzytelności przysługujących dłużnikowi od małżonka⁷⁵.

5. Podsumowanie

Uregulowania art. 41 k.r.o. stawiają dłużnika w dogodniejszej względem wierzyciela sytuacji. Dobitnie potwierdza to możliwość ustanowienia przez sąd rozdzielności majątkowej na wniosek wierzyciela w trybie artykułu 52 k.r.o. wprowadzona ustawą z 7.9.2007 r. o pomocy osobom uprawnionym do alimentów. Obok dłużnika oraz małżonka dłużnika, wierzyciel może w dogodniejszy sposób dochodzić swych roszczeń po ustanowieniu już rozdzielności majątkowej. Artykuł 52 § 1 a k.r.o. ma dużą doniosłość praktyczną, umożliwia bowiem wierzycielowi skuteczniejsze wyegzekwowanie wierzytelności np. w sytuacji, gdy dochody z majątku osobistego dłużnika są główną możliwością zaspokojenia wierzyciela, a wchodzi one w skład majątku wspólnego małżonków. Na podkreślenie zasługuje fakt, że wierzyciel nie jest zobligowany do udowodnienia konieczności ustanowienia rozdzielności majątkowej małżonków, a jedynie powinien tę konieczność uprawdopodobnić.

Wprowadzenie do art. 52 k.r.o. paragrafu 1a wymiennie polepszyło sytuację wierzyciela. Z logicznego punktu widzenia poczynione przez ustawodawcę rozwiązanie jest słuszne. Zauważyć jednak należy, że możliwość ustanowienia przez sąd na żądanie wierzyciela rozdzielności majątkowej jest nadmierną ingerencją w sprawy materialne rodziny. Wierzyciel nie musi wykazywać, „ważnych powodów”, jak ma to miejsce w przypadku żądania ustanowienia rozdzielności majątkowej przez jedno z małżonków.

Ustanowienie rozdzielności majątkowej może być przydatne, a nawet niezbędne samym członkom rodziny do ochrony ich interesów bytowych. Można w tym miejscu podać choćby przykład trwonienia majątku wspólnego przez jedno z małżonków czy też jego rażącej niegospodarności.

Warto zwrócić uwagę na ewentualną możliwość ustanowienia rozdzielności majątkowej małżonków na wniosek jednego z nich. Choć rozwiązanie to wydaje się właściwe, rodzi w świetle aktualnej regulacji pewne zagrożenia, szczególnie dla wierzyciela. Możliwość ustanowienia przez jedno z małżonków rozdzielności majątkowej, może powodować bowiem

⁷⁵ H. Ciepla, op. cit., s. 598 i n.

niemożność skutecznego dochodzenia przez wierzyciela swej wierzytelności w sytuacji, gdy pewne elementy majątku wspólnego wypracowanego przez dłużnika przypadną współmałżonkowi. Może to mieć miejsce między innymi w sytuacji, w której dochody z majątku osobistego małżonka będącego dłużnikiem zasilą majątek wspólny, a następnie małżonkowi dłużnika.

Dużą zmianę wprowadziła nowelizacja ustawy o komornikach sądowych z 22.3.2018 r. Możliwość umorzenia postępowania z urzędu w całości bądź w części w sytuacjach wskazanych w art. 824 § 1 pkt 6 k.p.c. można ocenić w sposób dwojaki. Z jednej strony, wprowadzona zmiana porządkuje sytuację prawną w kontekście postępowania egzekucyjnego, w którym to prowadzenie egzekucji niezgodnie z tytułem wykonawczym czy też egzekucji skierowanej przeciwko osobie nie będącej dłużnikiem i sprzeciwiającej się egzekucji, skutkować będzie umorzeniem postępowania z urzędu. Powaga i doniosłość postępowania egzekucyjnego oraz wszelkie sprawy, które tego rodzaju postępowaniom towarzyszą sprawiają, że organy egzekucyjne nie powinny podejmować działań względem osób, wobec których tytuł wykonawczy nie został uzyskany. W tym świetle wprowadzona zmiana powinna zapobiec przynajmniej części z wadliwych czynności podejmowanych przez organy egzekucyjne. Za wprowadzoną zmianą przemawia także ochrona osób nie będących dłużnikami, w tym małżonka dłużnika, zabezpieczając zarazem interesy bytowe rodziny.

Z drugiej strony przedstawiona zmiana nie poprawia sytuacji wierzyciela, lecz przeciwnie, można mówić o pogorszeniu tej sytuacji. Wierzyciel nie może bowiem skutecznie dochodzić swojego roszczenia z elementów majątku wspólnego dysponując jedynie tytułem wykonawczym, który został wystawiony przeciwko jednemu z małżonków. Pozostaje mu zatem skierowanie egzekucji do majątku osobistego dłużnika wraz z wnioskiem o podział majątku wspólnego, a w sytuacji, gdy majątek osobisty nie jest wystarczający, a dłużnik nie może uzyskać tytułu wykonawczego, również przeciwko małżonkowi dłużnika. Wprowadzona zmiana weszła w życie stosunkowo niedawno i obowiązuje od 1.1.2019 r., zatem na jej orzeczniczą ocenę należy poczekać.

Jasnym jest już teraz, że nowe rozwiązania prawne dotyczące dochodzenia roszczeń przez wierzyciela od dłużnika będącego małżonkiem, w kontekście podziału majątku wspólnego na wniosek jednego z nich, są dla wierzyciela mało korzystne. W prawie polskim zaistniała bowiem groźba, swoista 'furtka', umożliwiająca dłużnikowi będącemu małżonkiem na uniknięcie odpowiedzialności majątkowej za zaciągnięte długi, poprzez podział majątku wspólnego i przyznanie dużej części majątku wspólnego małżonkowi dłużnika. Aspekt ten

powoduje, że regulacja ta poddawana jest w literaturze uzasadnionej krytyce jako godząca w interesy wierzycieli oraz w zasady współżycia społecznego.

Obecne rozwiązania prawne należy zatem, według autora niniejszego artykułu, oceniać niejednoznacznie. Przeciwstawiają one bowiem interesy bytowe rodziny roszczeniom wierzyciela i jego uzasadnionym prawom. Swoistą receptą na uniknięcie trudnych w przyszłości postępowań egzekucyjnych jest wykazanie się przez wierzyciela przezornością i zadbanie o uzyskanie zgody na zaciągnięcie zobowiązania przez małżonka przyszłego dłużnika.

Summary

This article presents the issue of establishing the separate property regime in the context of property liability. The paper raises the issue of marital property liability in the course of liquidation of joint property as well as outlining the topic of protection of the creditor's rights when one spouse is a debtor. The objective of this paper is to consider whether the financial interests of the family are sufficiently protected when the separate property regime is established as well as whether the protection of property rights of the family towards the potential creditor does not take place at the expense of the creditor.

Przemysław Olszewski

Absolwent prawa Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie (2015 r.), absolwent SGGW w Warszawie (2010 r.), od 2014 r. aktywny działacz fundacji prawnej świadczącej pomoc prawną osobą potrzebującym – Fundacji Academia Iuris. Do kręgu zainteresowań naukowych autora zaliczają się głównie tematy związane ze sprawami majątkowymi. Obecnie pracownik jednej z warszawskich kancelarii.